

Sinan Çankaya
(foto: Marijn Smulders)

IDENTITEITS- ONTWIKKELING ALS SOCIAAL VRAAGSTUK

INTERVIEW MET CULTUREEL-ANTROPOLOOG SINAN ÇANKAYA

'Amerikaanse toestanden', zo beschrijft columnist Johan van Beek de huidige Nederlandse politieke verhoudingen, ofwel, on-Nederlands, de weigering van Mark Rutte om sociologisch jargon te normaliseren: 'institutioneel racisme' met daartegenover de notie van het alledaags racisme van onderzoeker Philomena Essed en de verhandeling van cultureel-antropoloog Sinan Çankaya over de ontelbare identiteiten van één persoon. *M&P* sprak met Çankaya over de rol van het onderwijs in vormingsvraagstukken.

KOEN VOSSSEN

Sinan Çankaya, cultureel-antropoloog aan de Vrije Universiteit, werd bekend door zijn onderzoek naar discriminatie bij de politie.¹ Door middel van participerende observatie ontwikkelde hij inzichten over de inheemse stam van de politie. Welke argumenten en denkbeelden zitten achter het zichtbare gedrag van deze geüniformeerde groep? Etnisch profileren is (mede) dankzij zijn onderzoek een gekend fenomeen in Nederland. In zijn meest recente boek, *Mijn ontelbare identiteiten* (De Bezige Bij, 2020), vertelt de wetenschapper een meer persoonlijk verhaal.

ROL VAN ONDERWIJS

Tijdens het voorgesprek gaf Çankaya aan dat hij voornamelijk de rol van het onderwijs wilde bespreken. Een logische keuze, niet vanwege de doelgroep van *M&P*, maar vooral gezien de aanleiding van zijn boek. Een centraal figuur daarin is namelijk Çankaya's voormalige geschiedenisdocent Nico Konst, een prominent lid binnen de Centrumpartij en berucht om zijn extreemrechtse uitlatingen. Tijdens een televisie-interview in 1983 redeneerde Konst: 'Bent u ook zo bang als uw burens verhuizen? Wie zal ervoor terugkomen? U krijgt het advies verdraagzaam te zijn, maar of u het met die gang van zaken eens bent wordt u helemaal niet gevraagd'.² Dat is een niet wezensvreemde uitspraak van deze geschiedenisdocent.

Konst was lid van een politieke partij die als extreem wordt beschouwd. Dit hoeft geen probleem te zijn, toch? Desalniettemin stond hij onder leerlingen bekend als racist en seksist. Vormende momenten heeft Çankaya meegemaakt door uitspraken van de geschiedenisdocent. Tijdens het lezen van alle anekdoten verwonder je jezelf over de houdbaarheid van je positie als docent wanneer jouw politieke voorkeur uitsluitende elementen heeft.

Mag iemand met radicalere opvattingen wel docent zijn?

Sinan Çankaya: 'Zo'n man kan voor de klas staan. Iedere ambtenaar heeft recht op zijn of haar politieke overtuigingen. Ik ben niet geïnteresseerd in de politieke opvattingen van een agent die op de SGP stemt, niet in de gelijkheid tussen man of vrouw gelooft, of een docent met sympathie voor Forum voor Democratie. Dat maakt niets uit voor zijn of haar functie. Wat mij wel interesseert is wanneer deze denkbeelden doorsijpelen in het handelen en functioneren van deze persoon. Daar moet je de grens trekken! Het is prima als een docent lid van een radicaal-rechtse partij is, maar bij seksistische en racistische grappen in de klas overschrijdt je een grens. Konst kon ideaaltypisch een docent zijn, maar gezien de verhalen uit verschillende hoeken kan zo'n man niet doceren.'

In uw boek lijkt het woord 'identiteit' centraal te staan. Het staat zelfs prominent in de titel. Ondanks dat leest het meer als een verhandeling over machtsverhoudingen en relaties dan over identiteit. Waar komt dit vandaan?

'Het boek werkt op verschillende fronten. Voor sommigen werkt *Mijn ontelbare identiteiten* op het niveau van het verhaal. Die vinden de biografische elementen en spanningsboog boeiend. Deze lezers staren zich, deels, blind op de situationaliteit en ambiguïteit van het begrip identiteit. Daarnaast is het boek ook een antropologische/sociologische verhandeling om het identiteitsbegrip te contextualiseren en in

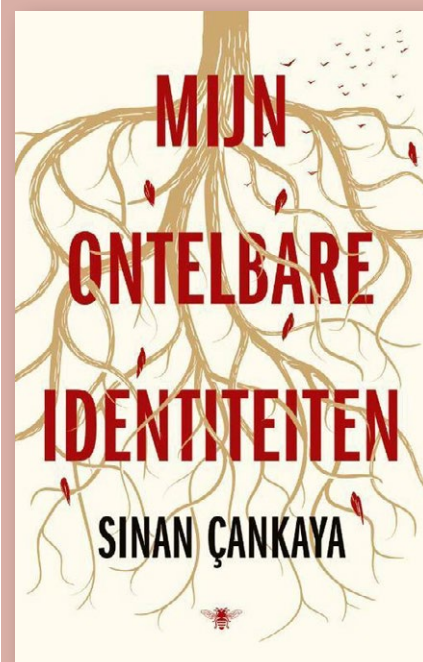
verhouding tot machtsrelaties te zetten. Hiermee wil ik duidelijk maken dat institutionele categorieën van invloed zijn op alledaagse ontmoetingen.'

Wat is hiervan een alledaags voorbeeld?

'Het meest voor de hand liggende voorbeeld is de politie. In de kern zijn begrippen als etnisch profileren en discriminatie codewoorden, maar het gaat om het mechanisme waarbij de politie, een politiek-bestuurlijk instituut, in alledaags handelen politieke categorieën in het leven roept. Zij hebben de positie om de sociale werkelijkheid te definiëren. Het bepalen dat specifieke bevolkingsgroepen 'risicovolle groepen' kent heeft allerlei effecten: ongelijkheid, beperking van de mobiliteit van mensen, maar vooral ook definiëring van het zelfbeeld.'

In het boek komen twee beelden meermaals naar boven: de gevangenisbewaarder en Diogenes van Sinope. In jou zit zowel een gevoel van onderdrukking als een gevoel van vrijheid. Heeft dit niet iets paradoxaals?

'Ik zou het niet als paradoxaal willen beschrijven, eerder als dialectisch. In zijn latere werk stelt Michel Foucault dat macht relationeel is en dat we moeten afstappen van het overzichtelijke schema van onderdrukker en onderdrukte. We zijn namelijk allen onderdeel van machtsrelaties. Deze positie neem ik uiteindelijk in. De gevangenisbewaarder staat voor de oudere Foucault die vooral over (zelf) disciplineren spreekt. Vervolgens werk ik

toe naar Foucault als levenskunstenaar: we zijn onderhevig aan machtsrelaties, maar iedereen heeft wel (beperkte) manoeuvreerruimte. Er is ondanks de machtsstructuur ruimte om terug te duwen. Concreet ontkom ik niet aan politiecontroles, maar ik heb wel de kleine ruimte om niet volledig door hun opvattingen te worden bepaald.'

PEDAGOGISCHE UITDAGING

Mijn ontelbare identiteiten en het gedachtengoed van Çankaya bieden ruimte om over je eigen handelen en de identiteit van leerlingen na te denken. Hij reikt je instrumenten aan om identiteitsontwikkeling niet als etnisch/cultureel vraagstuk, maar als een sociaal vraagstuk te zien.

Çankaya: 'In hoeverre is een docent bereid om het normatieve kader van *goed burgerschap* tijdelijk weg te leggen? Vervolgens kan vanuit die positie worden gesproken over de verhalen die onder de leerlingen leven'. De pedagogische opdracht is volgens Çankaya openstaan voor de leerling en van daaruit betekenisvolle kaders aanbieden.

Çankaya: 'In mijn colleges is er ruimte voor alle opvattingen; zowel opvattingen die als rechts als opvattingen die als links zijn te coderen. Gaandeweg het gesprek biedt je leerlingen nieuwe kaders aan en intervenueer je. Dit soort gesprekken maken duidelijk hoe ingewikkeld identiteitsontwikkeling eigenlijk is. Straatwaarden, klasse en opleidingsniveaus, al deze factoren grijpen op elkaar in.'

WERKVORM RECENSIESCHRIJVEN

DOELEN

1. Close-reading;
2. Gebruiken van ML/MAW-begrippen.

HANDELINGEN

Laat leerlingen (een deel van) het boek *Mijn ontelbare identiteiten* van Sinan Çankaya lezen.

Vervolgens moeten zij een recensie schrijven waarin een van de volgende stellingen wordt onderbouwd.

- Het boek *Mijn ontelbare identiteiten* gaat niet over vorming (MAW)/identiteit (ML), maar over verhoudingen (MAW)/macht(ML)
- Het boek *Mijn ontelbare identiteiten* gaat zowel over vorming/identiteit als over verhoudingen/macht.
- Het is mogelijk om (deels) invloed te krijgen op de vorming van je eigen identiteit en niet volledig te worden bepaald door de machtsverhoudingen.

EISEN

- Gebruik één anekdote uit Sinan Çankaya's leven;
- Gebruik één theorie die Sinan Çankaya in zijn boek uitlegt;
- Gebruik actief de omschrijving van de ML/MAW-begrippen.

Door deze gesprekken kom je soms tot pijnlijke inzichten over het leven van je leerlingen. Welke rol heb je als docent hierbij? Welke handelingsruimte moet je nemen? Çankaya geeft zijn studenten altijd mee 'ervoor te zorgen dat mensen niet om je heen kunnen en dat je zo goed op de hoogte bent dat ze je geen ongelijk kunnen geven'.

BOTSENDE IDENTITEITEN

De beschrijving van identiteitsontwikkeling van Sinan is vooral goed te analyseren vanuit die sociale bril. Het label 'Turkse afkomst' heeft, zoals in het boek blijkt, minder te zeggen dan de definiëring door zijn eigen opleidingsniveau of het werk van zijn vader. De identiteit(en) die wij onszelf toedichten - maar ook krijgen toegedicht - botsten en schuren. Het doet beseffen, om de auteur te parafaseren, dat de woorden van een docent ertoe doen. Deze woorden scheppen een wereld en kunnen een veilige of onveilige wereld maken. ♦

Noten

1. <https://decorrespondent.nl/4650/etnisch-profileren-bij-de-politie-ineffectief-en-onrechtvaardig/7070335755450-1d16058d>.
2. www.anderetijden.nl/programma/1/Andere-Tijden/aflevering/274/Weg-met-de-Centrumpartij.

WERKVORM VLOG

DOELEN

Voorbeeld geven van een identiteitsconflict/rollenconflict.

HANDELINGEN

Laat leerlingen een vlog maken. In deze vlog geven zij een voorbeeld van een identiteitsconflict/rollenconflict. Wanneer hadden zij een ander beeld van zichzelf dan dat een gezinslid/vriend/docent/agent/anderen van hen hadden? Of: wanneer moesten zij ander gedrag vertonen dan dat zij eigenlijk zouden willen?

EISEN

- Beschrijf expliciet de rollen en/of identiteiten.
- Geef aan wat voor soort binding jij met de andere persoon had.

STEF

EIGEN LAND

Lekker weg in eigen land. Wij zaten in Zeeuws-Vlaanderen. Als je eens goed naar de kaart van Nederland kijkt zie je dat het 'eiland' niet eens aan Nederland vastzit. We moesten tol betalen bij de Westerscheldetunnel, alleen op die manier kom je zonder een grens te passeren het eiland binnen. Een soort van entreegeld voor een vakantiereservaat.

Aan het strand bij Nieuwvliet lees ik een stuk over de bevrijding van Nederland 75 jaar geleden. Zo aan de kust, met om me heen alleen maar Duitsers geeft dat een extra dimensie. Het is hier overigens druk, erg druk. Niet gek hoor, The Roompot Group heeft er net een paar *beach resorts* opgeleverd. Vakantieparken die twee keer zo groot zijn als het dorp waar het park onder valt. Wij zitten nog gewoon op een camping.

De PvdA in Terneuzen heeft een motie ingediend om een status aparte voor Zeeuws-Vlaanderen aan te vragen. 'Onder onze inwoners leeft het gevoel niet meer bij Nederland te horen' en volgens hen ziet Den Haag de provincie meer als 'Hollands Wingewest'. Een knipoog, maar de boodschap eronder is wel serieus. Tijdens de coronacrisis was de Westerscheldetunnel de enige manier om met de auto Zeeuws-Vlaanderen binnen te komen en er dus ook uit te kunnen.

Onderwijl rijd ik Breskens binnen voor boodschappen. Onder het plaatsnaambord hangt een bord met de tekst 'You'll never walk alone'. Geen woord gelogen, bij de Jumbo krioelt het van de mensen en is de anderhalve meter ver te zoeken.

Je zult er maar wonen en dus elke dag zo boodschappen moeten doen. Ik laad gauw mijn boodschappen in en vervolg mijn weg terug. We passeren kleine dorpjes met kleine leegstaande huisjes, geen bewoner meer voor te krijgen.

Ik begin die PvdA-motie steeds beter te snappen. Toerisme en dan vooral massatoerisme is het enige wat voor de Zeeuwen overblijft. Alleen dat en wat landbouw zorgen dus voor de nodige inkomsten. Als je geen boer wilt worden of geen Duits spreekt valt er dus weinig te halen hier.

Nu we min of meer tot vakantie in eigen land worden gedwongen, mogen we wel gaan inzien dat we die provincies wel wat meer moeten waarderen, ook vanuit de politiek. Leven van toerisme maakt kwetsbaar leren we nu. Niet alleen economisch, maar ook aan natuur en cultuur boeten we in.

Moeten we dat zo willen? Laten we de mooiste plekjes van Nederland wat meer koesteren en dus minder afhankelijk van toerisme maken. Juist nu! ♦

Stef van der Linden
(maatschappijleer.net)

